

Eksklusive nyhetsbrev - kun for Total-abonnenter

Meld på

Alexander W. Cappelen

Professor ved Norges Handelshøyskole/FAIR-The Choice Lab

Fredagskronikken

Kronikk: Like store kakestykker viktigere enn større kake?

Det store flertall av nordmenn er mer opptatt av rettferdig fordeling enn av å ha mest mulig å fordele.

DN+

Publisert: 16.01.20 – 17.25 Oppdatert: 2 år siden

Mindre kake? Ja takk, gjerne det, bare begge får like lite. Åtte av ti nordmenn foretrekker det slik. (Foto: ojogabonitoo/Getty Images/Istockphoto)

[Mer...](#)

Leseliste

Del

Gi bort

enk deg følgende situasjon: To arbeidere har utført samme jobb. Når de er ferdige med

Hva ville du gjort dersom du kunne endret denne fordelingen? Ville du omfordelt fra arbeideren som fikk bonus til den som ikke fikk, eller ville du akseptert at flaksen avgjorde?

Hvis du er som nordmenn flest, ville du valgt å omfordele slik at begge fikk like mye penger.

I et eksperiment jeg har gjennomført sammen med Ingvild Almås og Bertil Tungodden, finner vi at 80 prosent av deltagerne, rekruttert fra allmennbefolkningen i Norge, omfordeler slik at bonusen blir likt fordelt i en slik situasjon. Resultatene er beskrevet i artikkelen «Cutthroat capitalism versus cuddly socialism» i Journal of Political Economy.

Dette resultatet viser at nordmenn betrakter ulikheter skapt av flaks som urettferdige.

Her er et nytt spørsmål: Hva ville du gjort i samme situasjon dersom det forsvant én krone for hver krone du overførte?

Artikkelen fortsetter under annonsen

I denne situasjonen forsvinner altså en tredjedel av pengene dersom du velger å dele bonusen likt. Det er med andre ord en konflikt mellom rettferdighet og effektivitet.

Hvis du fremdeles er som nordmenn flest, vil ikke dette effektivitetstapet påvirke valget ditt vesentlig. I vår studie finner vi at en like store andel av deltagerne velger å dele pengene helt likt når det er kostbart å omfordele, som når det ikke koster noe.

For det store flertallet er med andre ord rettferdighet viktigere enn effektivitet.

Les også

Kronikk: Samfunnssolidaritet og tillit må vinnes på nytt, hver dag, også i 2020-årene

bare 50 prosent av amerikanerne det samme. Men nordmenn og amerikanere har en ting felles: Viljen til å omfordele blir i liten grad påvirket av kostnaden ved å omfordele.

Konflikten mellom rettferdighet og effektivitet, som fikk tilnavnet «the big tradeoff» av Arthur Okun, ligger i kjernen av måten økonomer har tenkt på utforming av skatte- og velferdspolitik. Okun beskriver konflikten med følgende bilde:

«The money must be carried from the rich to the poor in a leaky bucket. Some of it will simply disappear in transit, so the poor will not receive all the money that is taken from the rich». Kostnadene ved omfordeling som Okun har i tankene, er både direkte kostnader knyttet til selve omfordelingen, men også effektivitetstap knyttet til at folk tilpasser seg for å unngå beskatning.

Les også

Kronikk: Vi kan ikke leve av å ta vare på hverandre

DN+

Vi økonomer har vært opptatt av hvordan skattesystemet kan utformes slik at bøtten lekker minst mulig. Det innebærer for eksempel at staten bør være forsiktig med å skattlegge multinasjonale selskaper eller veldig rike individer, fordi det kan føre til at de flytter ut av landet. Folk flest er imidlertid mest opptatt av rettferdighet og de mener derfor at man skal skattlegge de rike mer enn andre. At en slik politikk kan føre til ineffektivitet, er de mindre opptatt av.

Det er også en annen grunn til at folk flest er mindre opptatt av effektivitet enn det økonomer har vært: De er ikke overbevist om at det faktisk er en konflikt mellom effektivitet og rettferdighet. Vi økonomer har vært flinke til å påpeke at det i et samfunn med hvor alle tjener det samme, ikke vil være noen incentiver til å jobbe hardt eller å ta risiko. I et slikt samfunn vil det være dårlig med verdiskaping. I økende grad har det imidlertid blitt klart at inntektsulikhet kan være uheldig for verdiskapingen.

Les også denne kronikken

Likere lønn kan gi lavere skatt

DN+

Artikkelen fortsetter under annonsen

DN

Jobb

Vis alle stillinger

Kalle Moene for eksempel har argumentert overbevisende for at de små lønnsforskjellene vi har i Norge, er et konkurransefortrinn. Opplevd urettferdighet svekker arbeidsmotivasjon hos ansatte og undergraver tillit mellom medarbeidere. På samfunnsnivå fører stor ulikhet til kriminalitet og politisk ustabilitet. Effekten av omfordeling avhenger derfor av hvor mye ulikhet det er i utgangspunktet er.

Mye kan tyde på at de fleste samfunn i dag har mer ulikhet enn det som godt for effektivitet.

Konflikten mellom rettferdighet og effektivitet er ikke bare viktig når vi tenker på skattepolitikk. Overalt hvor man ønsker å få mest mulig ut av de ressursene man har til rådighet; i private bedrifter, i offentlige virksomheter, og i familien, vil det ofte være sånn at det mest effektive ikke alltid er det mest rettferdige. Da er det viktig å huske at folk flest synes rettferdighet er viktigere enn effektivitet. ([Vilkår](#))

Økonomi

Psykologi

Politikk

Inntektsforskjeller

Ulikhet

Fredagskronikken

Bli varslet